

*Zegel van de kooplieden van Harderwijk uit 1263
Randschrift: "sigillum burgensium de herderuvich"*

kwartaalblad van
HERDEREWICH
de oudheidkundige vereniging
van Harderwijk en Hierden

In dit nummer:

Najaarsexcursie naar Diest	pag. 2
Rectificatie/aanvulling	pag. 4
Bekende alumni van de Gelderse hogeschool (4)	pag. 5
Website Streekarchivariaat geheel vernieuwd	pag. 9
Toevalstreffers	pag. 10
Een vergeten militair tehuis	pag. 11
Muntslag in Harderwijk (aflevering 11)	pag. 17
Verslag "Voorjaarsexcursie 2003"	pag. 22
Van alles wat ver-EEUW-igd (18)	pag. 25
Lezing van 19 november a.s.	pag. 32
Aaltjesdag 2003	pag. 32
De VOC en Genealogie	pag. 34
Samenstelling bestuur, werkgroepen en meewerkende leden	pag. 35

De excursie-commissie is hard aan het werk om een zeer aantrekkelijke dag te organiseren met als **reisdoel:**

Diest in België.

Een eeuwenoude stad met een rijke geschiedenis, waarvan nog veel is overgebleven. Heel interessant zijn de banden met Nederland.

In 1530 erfde Renatus van Nassau, beter bekend als René van Chalon, Heer van Diest, het Prinsdom Orange. De naam van Chalon kwam van zijn echtgenote,

Claudia, prinses van Chalon. Hij gebruikte als eerste de samengestelde titel Oranje Nassau. René was stadhouder van Gelre en Zutphen voor keizer Karel V. In die functie bezocht hij in 1543 Harderwijk.

Op 29 september zwoeren de burgemeesters, schepenen, raad en gemeenslieden in aanwezigheid van René van Chalon vóór het stadhuis trouw aan keizer Karel V.

Het echtpaar stierf kinderloos en in 1544 gingen hun bezittingen over aan hun neef prins Willem van Oranje, onze "Vader des Vaderlands".

Van hun bezittingen in Diest zijn nog een woonhuis, een warande en een watermolen over. Filips Willem, oudste zoon van Willem van Oranje was Heer van Diest en werd in de St. Sulpitiuskerk aldaar begraven. Op het programma staat een bezoek aan het praalgraf.

Koningin Beatrix voert naast de titel "Koningin der Nederlanden", nog vierenzeftig andere titels, waaronder de titel "Barones of Vrouwe van Diest".

Diest is verder bekend door het St. Catherina Begijnhof. Eén van de monumenten op de Wereld Erfgoedlijst van de Unesco.

Een bezoek hieraan staat in de planning en ook een uitgebreide lunch houden we in een sfeervol restaurant in het Begijnhof. Er moet nog het een en ander vastgelegd worden, maar we houden u op de hoogte.

Houdt de dag van 11 oktober vrij voor deze beslist interessante excursie.

Houdt u er rekening mee dat we waarschijnlijk vroeger vertrekken dan gewoonlijk en dat we ook iets later thuiskomen.

De excursiecommissie gaat regelen dat de er zo min mogelijk gelopen hoeft te worden; zo is er afgesproken dat we met de bus verplaatst worden van het Begijnhof naar het centrum. Een aantrekkelijke stadswandeling van een uur kunnen en willen we niet schrappen.

De kosten van de excursie zullen \pm € 45.= zijn.

Voor opgave aan de excursie kunt u zich aanmelden bij:

**J.C. de Groot, Stationslaan 165, 3844 GD Harderwijk, tel. 0341-428272
of e-mail: jcdegroot@planet.nl**

Stadhuis van Diest

Door de heer Deitmers, lid van onze vereniging, werd ik attent gemaakt op een foutje in mijn artikel over de Vanghentoren. Op bladzijde 9 van het vorige Vittepraetje schrijf ik met betrekking tot de kaart van Jacob van Deventer: "De begaanbare wegen zijn voorzien van stippen die ongeveer 2 pas uit elkaar liggen". Die afstand blijkt belangrijk groter te zijn.

In een artikel over Jacob van Deventer in "Kunstkrant" nr.3 van het Rijksmuseum, dat de heer Deitmers mij ter hand stelde stond o.a. het volgende:

Stappen.

Stap, stap, stap. Twee stappen = één pas. Elke tien passen = één slip.

Stip, stip = stippelijnen.

Straat na straat = tientallen stippen, honderden stappen.

Stad na stad = duizenden stippen.

Tienduizenden stappen van Jacob van Deventer, Keizerlijk-Koninklijk geograaf.

Kleine man

Aan de hand van de schaal en de stippen heeft men kunnen concluderen dat deze gigant op het gebied van kaarten maken niet zo groot van postuur geweest moet zijn, en dat zijn schoenmaat niet groter was dan 39 of 40. "

Op mijn vraag aan het Rijksmuseum hoe dat "2 stappen is 1 pas" moet worden vertaald is nog geen antwoord gekomen.

Aan de heer Den Oudsten van de afdeling landmeten van de Gemeente Harderwijk heb ik de totale lengte gevraagd van de poort in de Hoogstraat tot de Grote Poort en van de Smeepoort tot de Bruggepoort, zogezegd van poort tot poort. Die lengtes bleken respectievelijk 371m. en 377m. te zijn. Het was dus nu een kwestie van tellen en we hadden de juiste lengte tussen de stippen. De Smeepoort-Bruggepoort telt 53 stippen en tussen poort Hoogstraat-Grote Poort zijn er 51. De afstand tussen de stippen is dus $377/52 = 7,25m.$ en/of $371/50 = 7,42m.$ De juiste afstand zal tussen die 2 uitkomsten liggen temeer daar het juiste aantal stippen er wel eentje meer of minder kan zijn. Hieruit volgt dus dat die "stip-maat" niet 2 passen maar 10 passen moet zijn. Die 10 passen zijn dus circa 7,35m. Eén pas van Jacob van Deventer is derhalve circa 73,5 cm. Dat het een kleine man moet zijn geweest kunnen wij dus nu bevestigen.

NB: mijl, in het Latijn milia passuum = 1000 passen (=2000 stappen = 1.600m).

Pieter Boreglio

Een zeventiende eeuwse arts en bijspeldichter

In het tien kinderen tellende gezin van de Bruders waermeester, burger-
kapitein en heuwer Sebastiaan Boreglio werd Pieter, als derde, op twee
juli 1658 tot doop gehouden.

Hippocrates

De Boreglio's - ook wel Van Boreglio's of
Boreglio genaamd - behoorden tot de patriottische
van Boreglio. Moedig familie van in de loop der
jaren burgemeester, schepen of zwaag geweest.
Pieter kreeg echter voor een universitaire loop-
baan en studeerde, waarschijnlijk van het
Amsterdams Alhambra (jeugd) medicijnen.
Na zijn kandidaatsexamen in hebben behaald,
liet hij zich 1 oktober 1678, onder het toezicht
nog van de Rector Meghijckus, de theologische
hoogleeraar Janus van Dieet, in het Alhambra
Studiosorum van de Gelderse Hogeschool
inschrijven.

Altoes een dag later, nadat hij een afwijzing van
Hippocrates had verdoend en een geval van
dysenterie besprak, promoveerde hij op zijn van
de voren gesproken proefschrift "de Chylitica-
tura", over de vorming van gal bij professor
van Zijl tot doctor in de geneeskunde.

Waarschijnlijk een acht jaar later, in 1684, de danigerende regent.

Hij heeft een put of Duitland gekocht.

of voor een Harderwijkse honderd rands rochel van beest...."

uit de pen stuit, hoel hem zijn eigen promotie nog vers in het geheugen
hebben gekogen, een zulke hypocrisie kan men heel dan ook niet ontzien-
gen. Gewoond naar zijn bij begeerde, echter lichtvaardig verlieten dit,
venligt hij zich tot geneeskunde in Amsterdam, waar hij 15 Juni 1677 als
oorster wordt toegelaten. Hij woont eerst op de Heeringracht, later op
het Skapel. In 1682 geeft hij twee "open brieven aan Bonifacius" uit, waarin
hij dienst doet van het "collationale konyn de Theo" uit 1678 besprijkt, het
zelfde jaar verschijnt zijn "De Amsterdamer Apotheek".

Onderaan zijn degelijke medische beschouwingen vindt hij nog de tijd om
voor het loebel te schrijven. Van 1684 tot 1686 verbleef, naar Frans
model, heel minder dan derben monnikerende beur- en kluizenaren. De
werken, die vooral halobantia hebben als zwaagarchivering, zijn veel
gepubliceerd in navolging van Plautus, Erasmus en Hoel.

Zijn toneelspelen zijn vaak herdrukt en regelmatig opgevoerd. Vooral zijn laatste geschrift, het zinnespel “De Mode” uit 1698, heeft zeer lang repertoire gehouden. “De Mode” deed nogal veel stof opwaaien. Door de leden van het dichtgenootschap “Nil volentibus arduum” (niets is (te) moeilijk voor wie willen) werd het stuk, enkele jaren na het overlijden van Bernagie, fel aan-gevallen. Op al of niet goede gronden betichtte men hem van plagiaat¹². Waarschijnlijk wegens zijn grote verdiensten voor het toneel wordt Bernagie in 1688, samen met de dichter Joan Pluimer, tot regent van de Amsterdam-se Schouwburg benoemd, een zware post die hij onder moeilijke omstandig-heden heeft bekleed

Frederik Ruysch (1638-1731) anatomist

Privé zit het hem in die jaren niet mee. Als in 1686 eerst een kind en een maand later zijn vrouw overlijdt wordt de lust tot dichten hem ontnomen. Vol ijver legt hij zich op de medische praktijk toe. In 1689 krijgt Bernagie, door Ruysch “Med. Doctor experientissimus” - den zeer geleerden en ervaren Medicijn - genoemd, vergunning om “chirurgicale lessen” voor het Amsterdamse chirurgijngilde te geven. Zesentwintig april 1689 houdt hij zijn eerste les, “met een grote affluentie van toehoorders, daeronder veele aensienlycke heeren en doctoren waeren¹³. Bernagie, die de praelector anatomiae Frederik Ruysch¹⁴ was toegevoegd, ontving voor zijn onderricht nog geen salaris.

Drie jaar later, 29 Maart 1689, volgt zijn aanstelling tot professor in de anatomie aan het Atheneum, in plaats van de overleden Gerard Blasius¹⁵. Zijn jaarsalaris van 600 gulden werd in 1695 tot 1000 verhoogd. Kort na zijn benoeming trouwt hij voor de tweede keer met Elizabeth Nunninck, een stiefdochter van de bekende Amsterdamse medicus Bonaventura van Dortmont¹⁶. Zijn huwelijk en zijn vaste positie als hoogleraar doen hem ten goede veranderen. De eertijds solitair levende Bernagie beweegt zich onder andere mensen en geniet met volle teugen van het Amsterdamse culturele leven. Hij wordt lid van “Nil volentibus arduum”.

G. Lacleboom, i. c. p. 160

91. 1684 De Hunevychen Staat. Kuchepel
De beſchryfften Junter, Kuchepel
Met ſtudien-boeken, Kuchepel
Candelinas de Groot, Berle Chrism'Kewer. Thronw.
Met beſoofd bedrag. Kuchepel
- 1688 De orloneve Klerkenraad, en Lichteſterdige Dienſtmeſtel, Kuchepel
Parti en Hoort, Kuchepel
De Pederſtiele Junter. Kuchepel
Met huſvuyt ſtudien, Bypel
- 1688 De 8de Verke, Kuchepel
De Deſchters. Bypel
Amirika, Banchonno vier Dypere Wydels Thronw.
De orloneve veyel, Kuchepel
11. Maria Heedlands Geertriedt Vroewendren (1687-1704) p. 88
12. Worp, i. c. p. 160
13. Worp, i. c. p. 163
14. Frederik Ruyſch (1688-1781), ſtuudeerde geneeskunde te Leiden en Franeker. 1688. Huſvuyt de de wettende te Franeker, vana 1688 riek te de plantkunde. Grote vintend-fueli vertaling hi door rijk ſtudie beſchoude en conservatie van anamische beſporen. Hi ekerde na eerste anamische museum en vertaling in 1717 zije verſameling aan conr Rijk en bleef zjn alder Hoogſte verſameling word voor een gewote deel en rijk vord vertoeld aan de Pruce Koning August G, die het alord aan de landſtellen van Pflanzberg. IJt. Lacleboom, i. c. p. 1700-1702
15. Gerſel Groot (1687-1692), ſtuudeerde te Kopenhagen en Leiden. Aer medice verſtepte hi zich te Paderborn en word hoogleraar met het Aelreum Groot (1690), eerste mediceer en in 1697 bibliothecaris. IJt. Lacleboom, i. c. p. 166-167
92. Bouchardus van Douwen (1688-1740), ſtuudeerde geneeskunde te Leiden word hi in 1688 promotor. Hi verſtepte zich te Paderborn en word in 1679 rector van het Collegium Medicum. Sinds 1672 was hi eerste geneeskener aan het O. Peterſpitaal. IJt. Lacleboom, i. c. p. 183-184
17. Jofen van Grootheden (1649-1787), ſtuudeerde Oude, aan 1688 volging van Heft. Zjn Leiden 1688 maakte hem tot een erze gewote beſoofd
18. David van Heugensien (1688-1724), Mediceer. De zich na zjn gewote in de geneeskunde (Leiden 1688) in Francker verſtepte. Francker zich weinig met mediceer ziele, die te erze een huſvuyt van Leiden geneeskunde. Lede word hi pater van de Leiden Bevel in Amsterdam.
19. Theſius Frick (1688-1707), Hoogſte dikter, maakte verſchillende vertalingen aan Pruce koninkdome (Friedr. Mikle en Orund). Vna. Gd was na diorgancoſchap "de Velardus Avcam", dat riek ten deel eerste na beverend de Plea-keruete rading te Hendoven
20. Katherina Laurita (1688-1711), ſtuudeerde ſtudien, Vell de Nederlonee Oude geneesk. De en alord van haar vader, de beſchouwer Jacob Leupold, op en zine zaak vord. Ze ekerde verſchillende ſtudien met het Franer in 1711 deſchoude een medice erde in het "Hingel- de Terſpitaal"
21. Worp, i. c. p. 163
22. Dulp Luffrecht Rijk 3 decemder 1688. begreene Peter Bertrijde Reclere dieke en Pruceer en 7 ſingel tenner de Dede Bertrijdeer en Bertrijde erkeking. Bypel dieke en 27. 28. p. i. c. p. 163, hecc 2.

Website Streekarchivariaat geheel vernieuwd

Meer dan 75.000 nieuwe namen toegevoegd

Het Streekarchivariaat Noordwest-Veluwe heeft een nieuwe website in gebruik genomen (www.streekarchivariaat.nl). Hier kunnen liefhebbers van archieven, oude verhalen en genealogie op de Noordwest-Veluwe hun hart ophalen omdat er veel nieuwe gegevens beschikbaar zijn gekomen.

Met name voor mensen die hun stamboom willen uitzoeken, biedt de nieuwe website een schat aan informatie. Zo zijn er op 14 mei jl. meer dan 75.000 extra namen van Veluwenaren aan de site toegevoegd.

Ter gelegenheid van de opening van deze website wordt er een "webstrijd" gehouden die te vinden is op de startpagina (homepage) van de website.

Er worden vragen gesteld over personen en gebeurtenissen uit de regionale geschiedenis. Voor de antwoorden moet de bezoeker dwars door de website 'reizen' en krijgt hij of zij een leuke eerste indruk van de nieuwe website. Daarna kan nog een slagzin worden afgemaakt, waarvan de leukste inzending wordt beloond met een boekenbon van € 10.=

Tot vernieuwing is besloten vanwege de grote hoeveelheid nieuwe gegevens die aangeboden zouden worden. De oude website bestond al sinds 1997 en het werd hoog tijd voor een nieuw uiterlijk, met een gebruikers-vriendelijker indeling.

Voor het vullen van de website is de afgelopen jaren veel tijd in de ontsluiting van de bronnen gestoken door medewerkers en vrijwilligers van het streekarchivariaat en van de verschillende oudheidkundige verenigingen. Het Streekarchivariaat Noordwest-Veluwe heeft 6 locaties (Elburg, Ermelo, **Harderwijk en Hierden**, Nunspeet, Oldebroek en Putten) die gratis toegankelijk zijn. Meer informatie over de openingstijden en adressen is te vinden op:

www.streekarchivariaat.nl

Noot van de redactie:

Voorbeelden van bronnen op de website zijn:

* index van de overlijdensregisters van Harderwijk uit de jaren 1811-1892

* huwelijksregisters van Elburg uit de jaren 1666-1811

* doopregisters Doornspijk 1736-1811

* een aantal indexen op notariële akten uit:

Nunspeet uit de jaren 1812-1814 en 1915

Oldebroek uit de jaren 1812-1816 en 1849-1875.

In deze indexen zijn in de notariële akten voorkomende namen van bijv. personen, gebouwen, landerijen, wegen en nog veel meer te vinden.

Toevalstreffers

Uit: "Over Veluwsch Weekblad" van 15 november 1851

Ingezonden door J.J.H. Kooiman

<p style="text-align: center;">Burgerlijke Stand.</p> <p style="text-align: center;">H A R D E R W I J K .</p> <p>ONDERTROUWD: geene. BEVALLEN: geene. OVERLEDEN: geene.</p>
--

Uit: "Mededelingenblad van de Vereniging van Onderofficieren
Cavalerie" blz. 18

Ingezonden door J. Foppen

OUDE NIEUWS UIT DE KRANT

Tijdens een bescheiden afscheidsdiner heb ik onlangs van de zgn "Vaste Staf" van het Cavalerie Ere Escorte een toepasselijk geschenk gekregen, nl. een "opgetuigde antieke kolbak". Uiteraard ben ik blij met zo'n historisch cadeau, maar wat de stemming verhoogde was de krant waarmee de kolbak in de originele doos "op z'n plaats" werd gehouden: een exemplaar van het Algemeen Handelsblad, jaargang 109, van vrijdag 18 december 1936! Daarin is o.m. een pagina-lange kolom opgenomen m.b.t. Zee- en Landmacht. Een paar artikeltjes wil ik niet onvermeld laten:

OOK GRIEP IN GARNIZOEN HARDERWIJK

Niet alleen te Amersfoort, maar ook in het garnizoen te Harderwijk heerscht op het oogenblik de griep in hevige mate. Het merkwaardige is, dat bij het zevende regiment Infanterie, dat uit Amsterdammers bestaat, en in dat in de Oranje Nassau kazerne in de stad is gelegd, geen patiënten zijn. Bij het twintigste regiment Infanterie zijn er echter zooveel te meer; alle bedden op de ziekenzaal zijn bezet. Verscheidene soldatenkamers zijn als ziekenverblijf ingericht.

Men telt thans 60 patiënten. In verband met de klaarblijkelijke vatbaarheid voor griep zijn de oefeningen verlicht. De geneeskundige dienst heeft de handen vol.....

In de jaren na de tweede wereldoorlog was één ding voor de pas opgekomen dienstplichtige militairen al heel snel duidelijk in het vaak ondoordringelijke kazerneleven. Als er GV (= Geestelijke Verzorging = "Hemel-exercitie") op het lesrooster stond, dan waren er slechts twee mogelijkheden. In de krijgsmacht was een ieder die niet katholiek was protestant en dus weerklonk het commando voor de aangetreden soldaten:

*Embleem officier
Geestelijke
Gezondheidszorg*

"Katholieken links, Protestanten rechts", waarna men naar één van de twee militaire tehuizen werd afgemarcheerd. De argeloze sukkelaar die vol overtuiging vertelde dat hij noch het één noch het ander was, werd door een vindingrijke sergeant meestal opgezadeld met weinig verheffend corvee. Is deze situatie nu altijd blijven voortbestaan? Het antwoord is "Neen".

Jaren na de oorlog, toen de ontkerkelijking in Nederland steeds verder toenam, werden ook Algemeen Militaire- en Humanistische Militaire Tehuizen gesticht. Een Humanistisch Tehuis in de regio was te vinden in Nunspeet nabij de inmiddels opgeheven Gen. Winkelmankazerne. Een AMT bevindt zich nog steeds bij de Legerplaats De Wittenberg bij Stroe. De context van dit verhaal laat niet toe hierop dieper in te

gaan.

Beperken wij ons daarom tot de vormen van geestelijke verzorging gedurende de eerste 25 jaar van de vorige eeuw.

Op 29 September 1913 werd het Protestants Militair Tehuis aan de Stationslaan geopend. Het gebouw dient thans als kerkgebouw van de Christen-gemeenschap Sefanja.

P.M.T. Stationslaan omstreeks 1913

Foto collectie A. van Eeden

Het ROK Militair Tehuis was te vinden in de Donkerstraat waar nu "Mada Exclusieve" gevestigd is.

En in de "Harderwijk" van 11 Mei 1920 was te lezen over de viering van het eenjarig bestaan van het "Algemeen Militair Tuis voor Vrijwillige Militairen" in het 3-jarige tehuis. Dit tehuis was volgens velen een pool van verdrif en een broedplaats van anarchisten en socialisten, hetgeen tijdens deze viering zowel door de burgemeester als door de garnizoenscommandant met lede werd tegengesproken.

Komen wij achter nu tot de hoofdzaak van dit artikel.

Het Joodse Militair Tuis

Het bovengenoemde oorzakend, ligt het voor de hand, dat ook in Joodse kringen werd nagedacht over de begeleiding van de tot hun gezamenchap behorende militairen. Daarom werd in 1920 de "Joodsche Militairen Bond" opgericht. Een van de taken waarmee deze bond zich bezette was het oprichten van militaire tehuizen in die garnizoenen waar Joodse militairen waren gelegerd.

Waarom dit ook in Harderwijk gebeurd is niet meer te achterhalen.

Hoewel er in eeuwenlang joden in Harderwijk woonden, kan de afwezig van de Joodse gemeente er in elk geval nooit debiet aan zijn geweest, hetgeen uit het volgende nogte blijkt.

De eerste maal dat geringe getal werd van een groep Joden die in Harderwijk woonde was een halve eeuw van de 19de eeuw. In 1860 kregen Joden officieel toestemming hier te wonen en handel te drijven en in 1718 kregen ze het recht poorter te worden.

De 19de eeuw was een periode van bloei voor de Joodse gemeente.

In 1840 werd de synagoge aan de Jodenkooksteeg gebouwd, oorspronkelijk 1852 werd haar begraafplaats uitgebreid en in 1860 werd een eigen school gesticht.

Het jaar 1862 was een absoluut hoogtepunt voor het aantal leden van de Joodse gemeenschap. De gemeente telde toen 187 personen. Daarna nam het aantal drastisch af.

In 1913 woonden er nog slechts 46 in Harderwijk en op een tijt, opgesteld door de gemeente Harderwijk op 4 oktober 1940 ter behoeven van de Duitse bezetter, stonden nog maar 32 namen vermeld.

Waar de criteria van het toenmalige Ministerie van Oorlog dan wel geweest zijn om uitgeroemd in Harderwijk Joodse militairen te legeren is - zoals reeds vermeld - niet bekend. Wel is duidelijk dat hun legering hier tot enkele problemen zou hebben veroorzaakt met de lokale voedselvoorziening. Het streven van de legering was om de militairen te laten weten dat de Joodse officieren hunne zijn dienstplicht koesteren en dat zij hun uiterste willen maar in situaties waar Joden woonden die niet koesteren en bovendien moesten zij dan nog bereid zijn Joodse militairen van hun land uit te

nodigen, insoepal zonder daarvoor een financiële vergoeding, of hooguit een zeer kleine vergoeding, te ontvangen. Het is dus zeer voorstelbaar dat dit in een kleine gemeenschap als Harderwijk voor problemen zorgde. Of die gemeenschap konden voordien opgeleest in het meer te achterhalen. Wel is bekend dat in Harderwijk een orthodox Joodse familie Hartz woonachtig was, enser regelmatig Joodse militairen aten. Vanzelfsprekend was deze situatie zo niet noodweer, immers als we bedenken dat het niet om enkele soldaten ging. Bekend is bijvoorbeeld dat in de zomer van 1826 meer dan 120 Joodse militairen hier waren gelegerd. De roep om een eigen militair tehuis werd daardoor steeds luider.

Deze week
kunt ge

koopjes halen

BIJ
BENNY HÄRTZ
MARKT

Verzuim niet hiervan gebruik te maken

Groote partij Manhandes, flinke maat, voor de melle prijs van 39 oden; Partij Vraag, voor broed, 30 cent per el; Partij Triot Knabtoeken voor jonges vanaf 39 cent. Partij Kinderdootes vanaf 37 cent. Gool Satoon voor dames 29 cent. Gromerde Dierrenne saloon 39 cent. Groote witte Satoon 27 cent. Alkade wolle doeken beige Kinderdoeken vanaf 45 cent.
Pracht Kasoenloopen slechts 39 cent. Bekdarmen voor overtrek 39 cent. Zwaar goel Katoon 12 cent per el. Mooie sortering Schortdoeken vanaf 20 ct. per el. Groote Badhanddoeken vanaf 29 cent.

Dit zijn maar enkele van de vele koopjes.

kijkje te nemen in de
GOEDKOOPE WINKEL van

BennyHartz, Markt

Ue Schieders Algemeen

veel aandacht geschonken aan de verbetering van booger voedsel in een snort voorloop van een nog te stellen militair tehuis.

Het gebouw dat hiervoor gebruikt ging worden was het inmiddels gesloopte pand Hoogstraat 15, waerle een Joodse geschonnet school en een studeerterf waren gevestigd.

Voor het behaven van het tehuis en het op studeerterfse perctien en spede een van zijne berf het Rabbinest de hier woonachtige verpleegster Mej. Godenstik overeld gevonden.

Au 1821 bleek dat het pand moest ongeschikt was om als militair tehuis te dienen. Het was te klein, te som nauwelijks geschikt voor bezoekers van buiten Harderwijk, terwijl ook een ruimte om na de diensturen gezellig te verzoenen ontbrak. Toch heeft een het hier een studeerterf jaren volgehouden, want in maart 1826 werd het 5-jedde bestaan van de Joodse Bijbelsche Bond herstelt. In Augustus van hetzelfde jaar werd achter bekend dat het pand Bruggelaar 15 (vroek Bongersdoeg) als Militair Tehuis stel werden ingericht. Terrens zal in het gebouw een pensioengelegenheid komen voor Joodse harddeersolgers en andere localitieren.

Het verbouwen en herinrichting van het pand, waar eerder Jhr. Elias, een zoon van de vorige burgemeester, zijn effectenkantoor had, verliep kennelijk probleemloos, want op zaterdag 19 december 1925 bericht het Schilder's Nieuwsblad: "De Joodsche Militaire Bond opent Zondag a.s. zijn nieuwe Tehuis".

Joods Militair Tehuis in de Bruggestraat

Foto: Joods Historisch Museum

De opening van het gebouw was een plechtige en feestelijke aangelegenheid. In de loop van de ochtend waren al verscheidene gasten gearriveerd waaronder de heren De Vries en Leuvenberg, bestuursleden militaire bond, opperrabbin onderwijzer, dr. Sluys, secretaris Hoofdsynagoge te Amsterdam.

Na de lunch werd in de synagoge het mincha-gebed (middag-gebed) verricht, waarna om 14.00 uur de openingsreceptie begon.

Tot de genodigden behoorden o.a. de burgemeester, de commissaris van politie, de waarnemend garnizoenscommandant overste Bouwens, Kolonel de Laet, overste James, commandant van het 7e regiment en de luitenant Kuyk.

Uit de vele toespraken die werden gehouden is vermeldenswaardig het noemen van een gift van f. 1000.= van iemand die onbekend wenste te

blijven. Voorts de grote dank van dr. Sluys aan de Dr. Jantzen (leer-
predikant), aan de kulleitant der militaire administratie Keyk en aan Me^r.
Godechalk voor hun vele inspanningen voor het realiseren van het tehuis.
Am lezende in de lange rij van sprekers voerde burgemeester Kempere het
woord. Het verbaugde heel dat in Harderwijk - naast een reeds 40 jaar
bestaand Chr. Tghw - thans ook een Joods tehuis geopend is. Dat dit
tehuis ook het allereerste Joodse tehuis in Nederland was, deed heel
deugd. Tot slot dankt de heer de Vries, bestuurslid van de militaire bond,
de verschillende sprekers voor hun welwillende en waarderende woorden
en sloot de officiële bijeenkomst. Hierna werd wjs en gebak aangeboden,
terwijl de bijeenkomst werd besloten met een feestmaaltijd.

Over het reilen en zwaren van het tehuis gederende de JBCN en de opening
is hetans weinig bekend, hetgeen grootsmaals is terug in voeren naar het
het dat tijdens de oorlog praktisch alle Joodse arbeiders in Nederland zijn
verrelijgd. Het enige dat in de lokale pers was terug te vinden is een
bedrijfs dat burgemeester Kempere een lezer een lezing heeft gehouden
over "De scheepjongen van M.H. Tromp" en dat er in 1927 een kommis-
sionering is gekomen, georgan-
iseerd door het Nieuw-Volkshuis.

Ook was men konwelijk zo zoek
naar herinnen van inkomsten
getuige een advertentie waarin
deelnemers aan een Fröbelklasje
werden gezocht.

Overigens bleef het 211 reed het
tehuis, totiel in september 1927
bekend werd dat in Harderwijk
geen Joodse militairen meer
worden gelegerd, aangezien daar

Bij voldoende deelname

OPENING

Fröbelklasje.

Aanmelding van LEERLINGEN
18 OCT. van 11 — 12 uur in het
JODSCH MILITAIR TEHUIS.

Bolche's Nieuwsblad 16-15-1926

in den vervolge in het garnizoen Amersfood worden geleerd. Dit hielde
levens in, dat ook het tehuis werd opgeheven.

De stelling van het tehuis heeft kennelijk zeer kort na het vreedlijken van
dit bericht plaats gehad, want begin december 1927 publiceerde
De Harderwijker: "Nier we vernemen is een langzaam pend in de
Bruggestraat, waarin tol voor heel het Joodsch Militair Tehuis was
gevestigd, gehoord door de Oud-gereformeerden, tol het hooien van
godsdienst-ouderlingen".

De eerste keer dat het tehuis weni genoemd was in "De Harderwijker" van
22 December 1925. Toen werd melding gemaakt van de verbouwing tol
wonderhuis van het pend Bruggestraat 18. (het voormalige J.B.T.) in de
JBCN 80 van de vorige eeuw was hier de realischnahtendel "De Ouden"
gevestigd; thans is het een winkel in feestartikelen.

Geraadpleegde bronnen:

- 1 Joods Historisch Museum Amsterdam
- 2 Gemeentearchief Harderwijk:
- 3 jaargangen 1921/m1927 van: De Harderwijker, Schilder's Nieuwsblad en Overveluwsch Nieuwsblad
- 4 3 Archiefdozen "Joodse Gemeente"
- 6 N.C. Veldhuis: Geschiedenis van de Joden in Harderwijk
- 7 Opperrabbinat voor Nederland

"Tehuis voor Militairen" circa 1925 Vijhstraat.

Van zaken die voorbij gaan.....

G. Berends

De publikatie over het Joods Militair Tehuis is een pure toevalstreffer geweest. Bij zoekwerk in het Gemeente-archief stuitte ik op een klein berichtje over dit tehuis in één van de lokale kranten. Navraag bij vooral oudere Harderwijkers leverde niets op. Ook het Opperrabbinat van Nederland en het Krijgsmacht-rabbinat konden mij nauwelijks verder helpen. Dit bracht mij tot de conclusie dat het eeuwig zonde zou zijn als kennis over Harderwijkse onderwerpen door wat voor oorzaak dan ook voor het nageslacht verloren zouden gaan. Vandaar een vriendelijk verzoek aan onze leden.

Kent iemand van u of uit uw omgeving nog interessante onderwerpen die wellicht in de "vergetelheid dreigen te geraken, aarzel dan niet en neem contact met mij op. Ik ben telefonisch te bereiken op 41 34 98.

In de voorgaande afleveringen van Vitepraetje hebben wij de allereerste munten op naam van Harderwijk beschreven en enkele daarvan afgebeeld. Het waren kleine zilveren muntjes uit de late Middeleeuwen, die in Harderwijk geslagen zijn tussen 1343 en 1378. Dit gebeurde in opdracht, respectievelijk van de Gelderse Hertog Reinoud II, diens weduwe Alianora (of Eleonora) en door de Utrechtse Bisschop Arnold van Hoorne. In opdracht van de Gelderse Hertog Willem I werd in Harderwijk - tussen 1379 en 1402 - nog tenminste één soort zilveren munten geslagen, te weten een "Groot" ter waarde van 4 Duiten, met op de keerzijde vermelding van de stadsnaam van Harderwijk. Van de lange periode die daarna volgde zijn geen munten van Harderwijk teruggevonden en in die tijd waarschijnlijk ook niet geslagen, totdat in 1582 door Graaf Willem IV van den Bergh, die tevens stadhouder van Gelderland was, opdracht werd gegeven tot het slaan van munten in Harderwijk. Daarvan zijn een aantal grote zilveren daalders getoond. In de daaropvolgende aflevering is de definitieve overplaatsing van de Provinciale Munt naar Harderwijk in 1583/'84 beschreven en werd een in Harderwijk geslagen Nederlandse Rijksdaalder van de Provincie Gelderland afgebeeld.

Daarna zijn achtereenvolgens behandeld:

de vele in Harderwijk geslagen Gelderse koperen Duiten, de zilveren Stuivers en Dubbele Stuivers, de zilveren Schellingen, de zilveren Provinciale- en Nederlandse Guldens en tenslotte de Zilveren Rijder of Dukaton en de Zilveren Dukaat of zilveren Rijksdaalder van Gelderland.

Vervolgens is overgegaan tot behandeling van de Gelderse gouden munten, en werden de St. Jans Goudgulden van Hertog Reinoud IV en de Rijder Goudgulden van de Hertogen Aarnoud en Karel van Egmond uit de 15e eeuw afgebeeld.

De Gouden Dukaat (DUCAET)

In tegenstelling tot de eerder beschreven Zilveren Dukaten die groot en zwaar waren, zijn Gouden Dukaten tamelijk dunne schijfjes met een middellijn van slechts iets meer dan 2 cm.

Deze - voor het eerst in 1284 in Venetië geslagen gouden munt met een gewicht van 3.50 gram - werd later nagevolgd in o.m. Hongarije, de Duitse Staten, Spanje en de Nederlanden. Vanaf 1586 werd de Gouden Dukaat (met gewijzigde afbeeldingen) zelfs het voornaamste goudstuk van de Republiek der Vereenigde Nederlanden.

In de vorige aflevering hebben we de vele Goudgulden beschreven, die afgeleid waren van de uit de 14e eeuw daterende Duitse Goudgulden. De destijds rijke goudmijnen in het tegenwoordige Slowakije en West-Roemenië, maakten de productie van grote aantallen gouden gulden mogelijk. Het gehalte van deze munten bleef gelijk aan de oorspronkelijke Florentijnse Goudgulden en Venetiaanse Gouden Dukaten, dit in tegenstelling tot de Duitse Goudgulden waarvan het goudgehalte geleidelijk verlaagd was. Deze alom gewaardeerde gouden gulden werden in

West-Europa bekend als Hongaarse Dukaten. Tegen 1500 nam de Hongaarse Dukaat tezamen met de grote Zilveren Daalder ook in het Duitse Rijk geheel de plaats in van de Goudgulden. De voorzijde van deze Gouden Dukaat toonde een staande keizer recht van voren afgebeeld met hellebaard of zwaard en rijksappel. Daarnaast circuleerden in de Nederlanden ook veel o.m. te Kampen geslagen z.g.n. Spaanse Dukaten met de hoofden van het Spaanse koningspaar Ferdinand en Isabella tegenover elkaar (1479 tot 1490).

Gouden Dukaat - Hongaars type Overijssel - zonder jaartal - ca. 1579

ware grootte

Voorzijde: Keizer met **globe** onder de arm, hellebaard en Overijssels wapentje tussen de voeten.

Keerzijde: Gekroonde Madonna met kind zittend op een halve maan - PATRONA VNGARIE
Deze keerzijde komt - ondanks het heersende calvinisme - op meerdere munten voor.
Latijnse tekst: Munt van de Staten van Overijssel - waarde op de Hongaarse voet.

Gouden Dukaat - Hongaars type West Friesland - 1588

ware grootte

Voorzijde: Keizer met **zwaard** en hellebaard.

Keerzijde: Gekroond provinciewapen in een gebogen wapenschild

Zoals in het kader hierboven vermeld, is in een voorgaande aflevering reeds de muntslag behandeld van zilveren Daalders van het Huis Bergh die in **Harderwijk** geslagen werden. Maar ook Gouden Dukaten werden in de tweede helft van de 16e eeuw in opdracht van deze Graaf aangemunt, zij het met een afwijkende afbeelding.

**Gouden Dukaat - Huis Bergh ('s Heerenberg)
zonder jaartal - ca. 1546-1586
Willem IV - Graaf van den Bergh**

ware grootte

Voorzijde: gekroond borstbeeld naar rechts, met scepter en staf.

Keerzijde: boven het wapenschild van Bergh een gekroonde Madonna met kind zittend op een halve maan.

Gouden Dukaat (Nederlands type)

In 1586 wordt de eerste Nederlandse Gouden Dukaat aangemunt en bij Ordonnantie van 1606 de Dubbele Gouden Dukaat. Deze munten werden zowel in de provinciale munthuizen geslagen als in de stedelijke munthuizen van Deventer, Kampen en Zwolle. Ook in **Harderwijk** werden Gouden Dukaten aangemunt, herkenbaar aan het muntmeesterteken (zie eerdere aflevering).

Gouden Dukaat - Provincie Gelderland - 1649

ver groot

Voorzijde: Gekroonde keizer met geschouderd zwaard en pijlenbundel (3) in de hand.

Keerzijde: Latijnse tekst = Munt van de Staten der Vereenigde Nederlanden volgens de Keizerlijke wet.

Gouden Dukaat op titel van Keizer Ferdinand III Stad Zwolle - 1662

ware grootte

Voorzijde: Gekroonde keizer met versierd harnas, een geschouderde scepter en globe (Rijksappel) op de hand en het stadswapentje van Zwolle.

Keerzijde: Latijnse tekst: Gouden munt van de stad Zwolle

Detail: versierd borstharnas

Gouden Dukaat - Provincie Gelderland - 1759 (muntmeesterteken: boompje van Novisadi = geslagen te Harderwijk)

ver groot

Voorzijde: Geharnaste ridder met helm, geschouderd zwaard en pijlenbundel (7) in de hand
Latijnse tekst: "Eendracht maakt macht" Hertogdom Gelre en Graafschap Zutphen
Keerzijde. Munt van de Staten der Vereenigde Nederlanden volgens de Keizerlijke wet

Gouden Dukaten zijn oorspronkelijk handelsmunten zonder vaste waarde. De waarde werd bepaald door hun gewicht, goudgehalte en de geldende dagkoers van het goud. In de tijd van de Republiek der Vereenigde Nederlanden gold deze munt wereldwijd als een zeer betrouwbare handelsmunt. Voor de handel met Oost-Europese landen en Rusland werd deze Nederlandse Dukaat in de loop van de 18e eeuw verreweg het belangrijkste betaalmiddel voor grotere transacties. Dit leidde er in de tweede helft van diezelfde eeuw toe, dat in Rusland de overheid imitaties van onze Gouden Dukaten liet aanmunten, zoals dit eerder in onze streken was gebeurd met de Venetiaanse Gouden Dukaat.

Volksgezegde: "Met Engelse dukaten betalen" = stelen (een Engelse dukaat is namelijk een niet-bestaande munt)

In de jaren 1766 tot 1795 concentreerde de muntslag zich steeds meer in Utrecht, Dordrecht en Middelburg, terwijl de munthuizen in West Friesland en **Harderwijk** geleidelijk in betekenis achteruit gingen.

Tegen het einde van de 18e eeuw nam het belang van Utrecht t.o.v. alle andere munthuizen steeds toe. In 1799 sloot de Zeeuwse Munt en per 1 januari 1807 werden de munthuizen te Dordrecht, Hoorn, **Harderwijk** en Kampen bij Koninklijk Besluit gesloten en de Munt te Utrecht als enige gehandhaafd en werd sindsdien de Koninklijke Nederlandse Munt.

Literatuur:

P. Verkade: "Muntboek" - Uitg. Schiedam 1848

Veilingcatalogi van Laurens Schulman bv - Bussum

Numismatische Linguïstiek - J.J. Grolle - NMB - 1983

A. Delmonte: "De Gouden Benelux" - Uitg. J. Schulman 1964

Dr. H. Enno van Gelder: "De Nederlandse Munten" - Aula-boeken 213

Tijdens deze excursie bleek weer eens dat je niet ver hoeft te gaan om een goed onderwerp te vinden voor een korte excursie. Het doel deze keer was Ermelo. De weersverwachting was niet daverend, de opkomst wel. Met 18 deelnemers vertrokken we na enig carpoolen, met eigen auto's naar Ermelo. De Fokko Kortlanglaan af, dan even links en parkeren op het terrein van 's Heerenloo. Allereerst valt daar de grootsheid van het schitterende park op. De grasvelden omzoomd met zware boompertijen in vele kleuren; daar tussen de groepen fel getinte rododendrons waren een lust voor het oog. We kwamen echter om het Heerenhuis en het poortgebouw te bezichtigen. Het Heerenhuis werd als woonhuis gebouwd, maar toen de eerste patiënten werden opgenomen kwamen die ook daar te wonen en het huis werd van diverse aanbouwen voorzien, waardoor de achterkant en de zijkant een nogal rommelige indruk geeft. Wel werden de specifieke met ronde hoeken gemetselde raamluizen overgenomen.

"Heerenhuis" op 's Heerenloo met de deelnemers aan de excursie

De voorgevel is nog steeds een fraai strak geheel, versierd met kinder (?) kopjes, waarbij het opvalt dat het lijkt dat ze met hun allen de tuin rond het huis in de gaten houden. Niek de Jong was onze gids en vertelde hier uitgebreid over stichters en bewoners van 's Heerenloo. Dat hij dat goed

deed bleek uit het feit dat tijdens het buitje dat toen viel iedereen bleef luisteren.

Natuurlijk kwam daar ook een stukje oude geschiedenis aan te pas i.v.m. het klooster dat hier gestaan heeft van de broeders van de Johannier Orde uit de tijd van de Kruisvaarders.

Van het klooster is een deel van de toegangspoort bewaard gebleven.

Poortgebouw 's Heerenloo

Nadat we daar een kijkje hadden genomen, reden we door het park naar de andere kant van Ermelo. Het was tijd geworden voor een korte pauze met koffie.

Wandeling naar de oude Hervormde Kerk van Ermelo, door zijn ligging aan de Zuiderzeestraatweg bij iedereen wel bekend en hier kregen we van onze gids, de heer Bosch van de lokale oudheidkundige vereniging, een uitgebreid verhaal over bouw, uitbreidingen, restauratie en alles wat deze kerk in zijn ruim duizendjarige bestaan heeft meegemaakt.

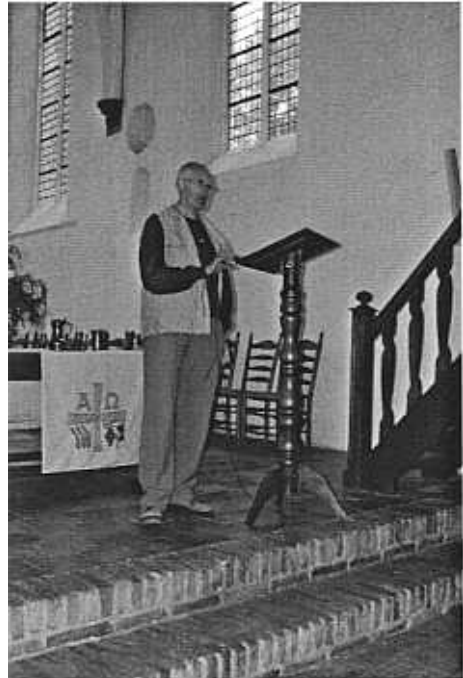
Het kabinet-orgel en het grote Bätz-orgel mochten laten horen wat ze waard waren en de liefhebbers konden de toren beklimmen. Er bleef maar één vraag onbeantwoord: niemand heeft onthouden wie de originele beschermheilige was waaraan de kerk was toegewijd.

In de kerk is wel een beeltenis van Paulus in een muur ingemetseld, maar of die daar wat mee te maken heeft weet niemand.

Ned.Herv.kerk te Ermelo

Tot slot een wandelingetje rond de kerk. Tijdens de laatste restauratie zijn in de buitenmuur - van alle in de loop der jaren gebruikte steensoorten - enkele voorbeelden ingemetseld. Het was ruim nadat de zware torenklok vier uur had geslagen toen alle Herderewichers, Ermelo na een geslaagde excursie en weer wat wijzer verlieten.

De heer Bosch aan het woord

Van alles wat ver-EEUW-igd (18)

G. Verwijs-ten Hove

Wat Harderwijkse kranten precies 100 jaar geleden berichtten.

Het verbrande pand aan de Stationsweg, waarvan in de vorige aflevering sprake was, komt in de zomer van 1903 weer in het nieuws, als de resten afgebroken worden. De koper van de grond, een zekere R., zal er een woonhuisje op laten zetten, dat "hopelijk de entree van onze stad wederom fraaier zal maken". Maar het blijkt weer een eenvoudig (primitief) huisje te worden, waarvan alleen de begane grond wordt benut, zo weet het raadslid Van Uchelen en hij vraagt zich in de raad af waarom er geen grotere woning gebouwd wordt met meer verdiepingen. Dat zou op deze plaats passender zijn. Hij krijgt als antwoord dat de gemeente de eigenaar niet tot zoiets kan verplichten.

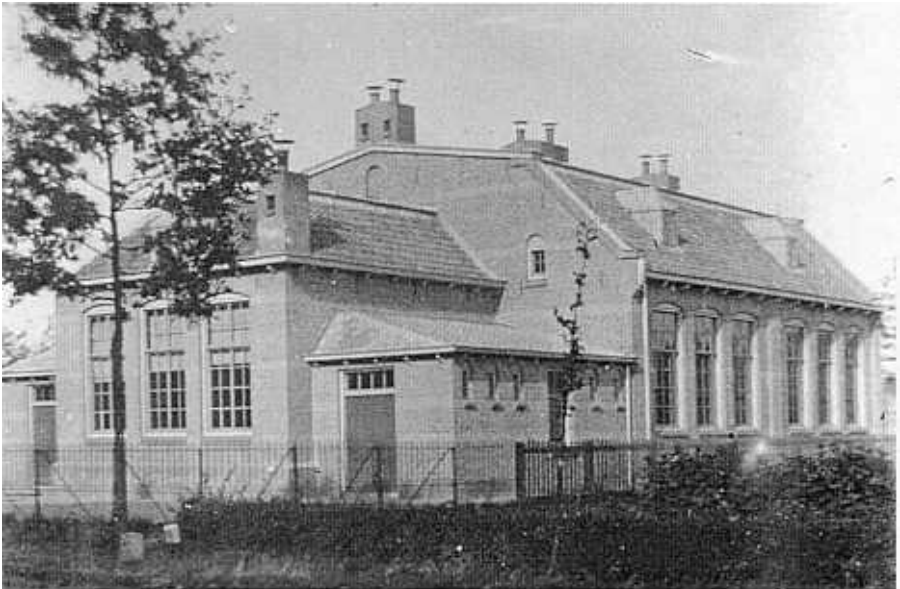
Stationsweg begin 1900 (nu Stationslaan)

Er is deze zomer niet vaak sprake van branden. En dat is in dubbel opzicht gelukkig, want de jaarlijkse oefening van de brandspuit verloopt zeker niet goed; het materiaal is in slechte staat.

Wel ontstaat er een brand in de woning van de vissersfamilie J.J., mogelijk als gevolg van spelen met lucifers. Dankzij een buurvrouw ontkomt de familie aan een grote ramp. Zij slaagt erin, terwijl de moeder even afwezig is, de kinderen - waarvan er vier op bed liggen - naar buiten te brengen. Er zijn plannen voor de oprichting van een Onderlinge Brandwaarborg Maatschappij. De vereniging van neringdoenden "Steunt Elkander" heeft een commissie gevormd onder voorzitterschap van R.P. ten Broek, met als adviseur de politiecommissaris Köster Henke, om een onderzoek naar de

wenselijkheid hiervan in te stellen. De commissaris komt overigens "ernstig in aanmerking" voor de vacature van commissaris van politie in Amsterdam, waar hij eerder als inspecteur werkzaam is geweest.

De commies der telegrafie 1e klasse A.M. Kok is opnieuw met het Ministerie van Oorlog overeengekomen om bij mobilisatie van het leger snel paraat te zijn om in tijd van oorlog op te treden als opzichter bij de Telegraafdienst. Enige tijd later wordt hij overgeplaatst naar Assen. Behalve op zijn werk zal hij ook gemist worden in de gemeenteraad, waar hij sinds 1898 zitting heeft voor Gemeentebelang. Verder is hij secretaris van de Kamer van Koophandel, "Harderwijk Vooruit" en de schoolcommissie en ook nog bestuurslid van de ijsclub, de schietvereniging en de ver. Zuiderzee-bad. Deze opsomming brengt de krant tot de volgende regels: "Zulke personen, als de heer Kok in zich vertegenwoordigt, kunnen we in eene kleine stad, die weinig mannen telt welke de kennis en de lust hebben een initiatief te nemen, noode missen en daarom ook zullen, behalve zijn vrienden, vele ingezetenen het vertrek betreuren". De onderwijzer Prins van de school in Hierden vraagt ontslag i.v.m. zijn vertrek naar Amersfoort.

School te Hierden

In plaats van B. Meijer, die naar Amsterdam vertrokken is, wordt M. de Jong tot penningmeester van de landelijke Gemeente gekozen.

T. Ferverda, hiërarchisch kandidaat in de letteren en de theologie, streeft op een tweetal in De Knips. Later wordt hij benoemd tot leraar Hebreeuws en Godsdienstonderrichts van het Gereformeerd Gymnasium in Amsterdam. Dr. D. Bax is Hierden bedankt voor een beroep naar Hollandscheveld. (Hij zal nog tot 1918 in Hierden blijven).

De zilveren medaille voor 25 jaar trouwe dienst wordt uitgereikt aan de ziekenoppasser G. Nagelkoet.

Aan kapitein H.W. van Wijk van het Koloniaal Werkdepot is een veel omleg verheerd onder toekenning van een pensioen van fl. 1.935.- Ook de gemeenteschouwman L. van Roon is vertrokken. Hij is opgevolgd door L. van der Hoff.

Overigens wil het met de woning voor het Koloniaal Werkdepot niet erg lukken. Ondanks de verhoging van de aanbrennprijs tot fl. 20.- zijn er nog maar 600 aanmeldingen (van de gemiddelde 2300).

Zwarens Wilhelmina - Febr. 1907

Op 21 juli houdt koningin Wilhelmina op paleis "Het Loo" een wettens voor opper-, hoofd- en vertiers officieren. Daarvoor zijn niet wettissen uit Hierdenrijk uitgenodigd.

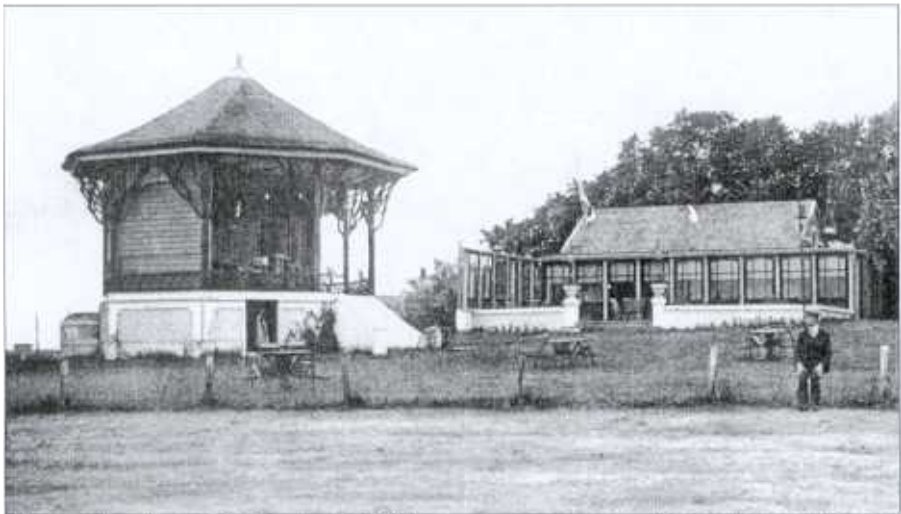
Voor de verstandig van de versten staat voor het een en ander op het programma. Er wordt een collectie aangekondigd, want er is natuurlijk wel voldoende geld nodig. De opbrengst (ca. fl. 300.-) valt in eerste instantie tegen, maar er komen naderhand nog enkele giften binnen. De vereniging "Steun! Elkander" en de V.V. "Hierdenrijk Vooruit" geven elk fl. 50.- Laatst-gevoemde vereniging zal ook heel hebben bij een grote belangstelling voor de feestelijkheden, zo is te lezen. De Wilhelmina-boom, die op 31 augustus 1898 geplant is, heeft een de overvloed van de Plantage een

charitabele plaats gekregen. Er is een ijzener hek omheen geplaatst, belangelooze ontwerpen door architect G. Kok en vervaardigd door de drie (stijde)gebouwers Beyer. De Koninginnedag wordt het geheel aan de gemeente overgedragen. De dag verloopt veelal met de gebruikelijke mudiek kinderspeelen en optochten, vooral de opstelling van verscheidene

rijwielen en sportkarren "gaf een waar genot". 's Avonds verzorgt burgemeester Kempers een volkslezing, een bijeenkomst met zang, proza en poëzie, volgens de krant wel een succes, maar het vuurwerk trekt meer belangstelling: "de stad was als het ware uitgestorven".

Ook het concert van De Harmonie op haar eigen terrein bij het Sophia Badhuis zal hieraan meegewerkt hebben. Overigens valt het wel op dat "van den overvloedige regen van ridderorden" op de Over-Veluwe geen enkel dropje gevallen is.

Alle activiteiten vallen in de schoolvakantie, die dit jaar - zoals door de gemeenteraad is bepaald - van 7 augustus tot 4 september duurt.

Harmonieterrein met Badhuis, begin 1900

Foto: collectie B. Karssen

De eerste week van juli is het mooi weer. In het Zuiderzeebad worden dan 576 baden genomen, n.l. 75 dames-, 314 heren- en 187 militaire baden.

Aan het eind van die week woedt er op veel plaatsen in het land een hevige storm. In Harderwijk vallen de gevolgen mee. Bij het station is een populier omgewaaid. De rogge ligt plat op het land, maar de verwachting is dat bij verder gunstig weer de oogst er niet onder zal lijden. Het hooi is hier, in tegenstelling tot plaatsen in de omgeving, goed gebleven.

Nog weken later klagen de vissers dat het vissen bemoeilijkt wordt door rondrijvend hooi en wier, vooral in het Noordelijke gedeelte van de Zuiderzee.

De 17e juli zijn veel inwoners aan zee getuige van het ontstaan van enkele waterhozen, waarvan er één - een plasbui - met veel neerslag over de stad trekt. Het water komt de mensen tot aan de enkels te staan, vooral in het Schapenstraatje, "het van ouds bekende watergat". In september stort de brug over de beek in Hierden (aan het eind van de Molenweg) in als gevolg van "grote watervloed". De reparatie wordt snel ter hand genomen.

Het is niet bekend of het met een storm te maken heeft, dat midden juli "op de Knaar" de visser Baars uit Spakenburg overboord geslagen is. Andries Petersen Azn. heeft het lijk in de nabijheid van Harderwijk gevonden en in Spakenburg aan land gebracht. Niet veel later is er sprake van een ruzie tussen Harderwijkse en Bunschoter vissers. Van de laatste wordt geschreven: "zij zijn een zeer onverdraagzaam volkje en onder de zeelieden niet bemind".

Een vechtpartij op de Vischmarkt trekt zo veel bekijks, dat er een vergelijking gemaakt wordt met de hanengevechten van vroeger, die nu "door de voortgaande beschaving onder de hoenders" niet meer voorkomen.

Bij het Kerkhof raken enkele jongelui uit Hierden zodanig slaags dat bezoekers van de begraafplaats aanstoot aan de dronkemansdrukke genomen hebben.

In juli vinden gemeenteraadsverkiezingen plaats. De leden Van Daalen, Gangel, Kok, Stute en Van Zalingen zijn aftredend. H. Arendsen Azn. en L. van Esveld zijn ook candidaat gesteld. Arendsen krijgt maar 191 stemmen, maar het zittende raadslid Gangel krijgt er slechts 3 meer, waardoor hij niet herkozen wordt. Van Daalen, Kok, Stute, Van Zalingen en Van Esveld hebben er resp. 318, 285, 338, 255 en 247. Zo wordt Van Esveld de opvolger van Gangel, één der beste raadsleden die Harderwijk kent, zo zegt de burgemeester bij de installatie van de nieuwe raad.

In diezelfde vergadering vraagt A.M. Kok i.v.m. zijn vertrek naar Assen ontslag als raadslid en als lid van de schoolcommissie en wordt de heer Stute eenstemmig herbenoemd als wethouder.

Er wordt besloten dit jaar geen paarden van niet-ingezetenen meer toe te laten op de gemeente-weide.

Havenmeester Olofsen heeft om verhoging van zijn jaarwedde gevraagd. Dit gaat niet door omdat het bedrag vorig jaar al verhoogd is en hij bovendien mag bijverdienen.

De wegwerker Van Asselt aan de Grintweg naar het Uddelermeer heeft om opslag gevraagd, omdat zijn collega Van Bijsteren vorig jaar een hoger

loon gekregen heeft. Ook dit verzoek wordt afgewezen aangezien Van Asselt fl. 3.= bijverdienste van de tol en vrije woning heeft.

Koopsen vindt de afwijzing onbillijk; de woning is slecht, het bouwland geeft weinig inkomsten en het te onderhouden weggedeelte is moeilijk.

Neeb vindt dat het tolgeld er buiten staat en dat het loon te weinig is, aangezien Van Asselt de hele week met zijn dochter op de Grintweg aan het werk is. De gemeente mag niet profiteren van andere inkomsten en moet betalen naar het werk dat verricht wordt.

De voorzitter is het er niet mee eens en verklaart, dat er allerlei baantjes in de gemeente zijn die karig bezoldigd worden. Bij de beperkte inkomsten "moeten wij trachten goedkope werkkrachten te verkrijgen".

Verder worden er opmerkingen gemaakt over de coheren van de hoofdelijke omslag. De wijze waarop de aanslag bepaald wordt laat te wensen over. Het z.g. koppegeld is niet naar evenredigheid van draagkracht vastgesteld, zo meent een raadslid.

Als het het badseizoen voorbij is, breekt het leesseizoen weer aan.

Het Zuiderzeepad sluit op 12 september de poorten. De dag daarvoor wordt de Chr. Volksbibliotheek (van de Jongelingsver. Daniël) geopend.

Dankzij steun is de bibliotheek verrijkt met "een aanzienlijk aantal nieuwe werken, waaronder van de beste hedendaagsche schrijvers".

Zuiderzeepad circa 1900

Anzichtkaart collectie B. Karssen

Op een avond van de vereniging "Steun aan Vrouwenarbeid" laten de leerlingen de resultaten van hun 3-jarige opleiding zien. Samen vormen de werkstukken "een eenvoudig maar volledig uitzetje voor de meisjes van zo'n 16-jarige leeftijd. Voor de meisjes vertegenwoordigen deze kleederen een waren schat bij hare intrede in de maatschappij, meestal als dienstbode". Verder is het wenselijk dat er dit jaar een strijk cursus tot stand komt, aangezien bijna niemand hier de kunst van het "glansstrijken" verstaat. Zodoende wordt er buiten de stad veel verdiend aan het strijkgoed uit Harderwijk en dat is geen goede zaak, zo is de mening van velen.

De plaatselijke kappers zijn eensgezind. Als leden van de Barbiersbond hebben zij met algemene stemmen m.i.v. 15 juli 1903 nieuwe prijzen voor scheren en haarknippen vastgesteld en "dit TARIEF zal den ingezetenen per circulaire worden medegedeeld".

Op 5 juli is de 22-jarige K.H. in Schaerbeek bij Brussel verdronken. Het betreft Klaas, een zoon van de Harderwijkse familie W. Hamstra, zoals later uit een dankbetuiging blijkt. De ouders vertrekken naar België om daar de begrafenis bij te wonen.

Heel bijzonder noemt de krant het feit, dat binnen twee maanden vier gouden huwelijksjubilea te melden zijn.

Het betreft de echtparen Hendrik Olofsen/Niesje Frederiks, Michiel Johan de Lange/Helena Annetta Fijnvandraat, Aart Poppen/Teuntje Karssen en Hendrik Saager/Maria Alida Kok, die in 1853 op resp. 3, 12 en 31 augustus en 21 september in het huwelijk traden.

Eerstvolgende lezing: 19 november 2003
aanvang: 20.00 uur in de Plantagekerk (achterzijde)

Onderwerp: Dood en begraven in Nederland door **Ren ten Dam**

Het is niet alleen de rust die het bezoek aan een begraafplaats de moeite waard maakt. Ook in cultuurhistorisch opzicht zijn begraafplaatsen bijzonder interessant. Aanleg, beplanting, gebouwen en monumentale grafstenen werpen een verrassend licht op de veranderingen die plaatsvinden in onze omgang met de dood.

In deze lezing zal na een historische inleiding over het begraven in de kerk en de opkomende protesten daartegen, nader worden ingegaan op bijzondere begraafplaatsen in ons land. Aan de hand van markante voorbeelden bekijken we verschillende soorten van aanleg, gebouwen en hun functie, de kunsthistorische ontwikkeling van onze grafmonumenten en de veranderde doodssymboliek. Tijdens de pauze is er mogelijkheid tot verdere informatie en aanschaf van diverse publicaties over begraafplaatsen.

De spreker, Ren ten Dam, is oprichter en voorzitter van de Stichting Dodenakkers. Deze stichting wil door middel van een eigen website, het funeraire erfgoed in Nederland in kaart brengen en voor een breed publiek toegankelijk maken. Op dit moment werkt de spreker aan een publicatie over de Eerste Algemene Begraafplaats "Soestbergen" te Utrecht.

Aaltjesdag 2003

K.Chr. Uittien

Zaterdag 14 mei stond Herderewich weer met een kraam op Aaltjesdag. Zoals ook in voorgaande jaren werd de kraam door de organisatie weer kosteloos aan Herderewich beschikbaar gesteld, waarvoor onze hartelijke dank!

's Ochtends om 09.00 uur kon het materiaal, dat de avond te voren bij elkaar was gezocht en ingepakt, worden geëtaleerd. Voor dat het zover was moest eerst even de kraam worden verplaatst om precies voor een zitbank te komen. Een hele dag staan is tenslotte iets teveel van het goede. Maar na het afbreken, opbouwen en inrichten stonden er toch maar een prima verkooppunt voor ons aller vereniging.

Onze kraam had bepaald niet te klagen over belangstelling.

Er was bijzonder veel aandacht voor de diverse familie-stambomen waarvan mevr. Uittien er een tiental ter inzage had liggen.

Totaal is er voor € 171,50 verkocht en konden we ook weer enige nieuwe leden begroeten.

Al met al een dag waarop het bestuur met tevredenheid terugziet.

Van ons lid, de heer J. van Duinkerken kregen we de tip om eens op internet te kijken <http://voc.websilon.nl/>, de internetsite van het project "Uitgevaren voor de Kamers van de VOC" (Verenigde Oost-Indische Compagnie). Dat is een initiatief van het Nationaal Archief in Den Haag en de archiefdiensten in de plaatsen waar vroeger een Kamer van de VOC was gevestigd: Amsterdam, Delft, Enkhuizen, Hoorn, Rotterdam en Zeeland (Middelburg).

Op deze website kunt u nu al een aantal gegevens uit de scheepssoldijboeken vinden. Het betreft gegevens over de opvarenden van de schepen die tussen 1700 en 1794 uit de Republiek vertrokken naar de Oost. De informatie is afkomstig uit de scheepssoldijboeken, waarvan de originele registers zich bevinden in het archief van de VOC in het Nationaal Archief in Den Haag. Nu al zijn beschikbaar: Delft, Hoorn, Rotterdam, Zeeland, samen meer dan 250.000 personen. Enkhuizen en Amsterdam volgen nog. Wij hebben gezocht naar personen die uit **Harderwijk** afkomstig waren en troffen er de volgende aan.

voornaam	achternaam	rang	uitreis	aankomst
Cornelis	Heere	soldaat	10-05-1743	03-01-1744
Sjaak	Couwenhoven	bosschieter	23-10-1756	01-06-1757
Jacobus	Vrijdag	jongmatroos	09-04-1758	13-10-1758
Willem Dirkse	Tra	bosschieter	08-10-1762	17-04-1763
Jacobus	Vrijdag	bosschieter	08-10-1762	17-04-1763
Lambertus van	Schalwijk	soldaat	11-05-1774	25-10-1774
Hermanus	Eemschot	matroos	15-09-1785	30-05-1786
Warnar	Janszn	matroos	03-03-1722	08-11-1722
Schato	Schrasser	soldaat	06-11-1744	17-08-1745
Arent	Lubber	soldaat	31-07-1744	14-07-1745
Gerrit	Barents	matroos	31-07-1744	14-07-1745
Hijman	Aartse	matroos	31-07-1744	14-07-1745
Frans	Ravensbergh	assistent	21-04-1745	13-12-1745
Otto	Janse	bosschieter	18-10-1755	12-04-1756
Jacobus	Vrijdag	matroos	09-01-1761	06-07-1761
Willem	Alberts	matroos	01-05-1774	13-12-1774
Benij Paulus du	Verse	ziekentrooster	08-01-1780	23-10-1780
Willem	Nieuwenhuijs	jongmatroos	29-11-1792	06-08-1793
Gerrit	Altena	matroos	10-05-1705	03-01-1706
Evert	Jansz	adelborst	10-06-1709	10-04-1710
Frans	Hendriksz	soldaat	25-03-1716	21-10-1716
Warnar	Janszn	matroos	20-12-1716	06-07-1717
Hendrik Adolfsz	Peereboom	soldaat	18-05-1717	27-05-1718
David	Vloest	adelborst	23-01-1718	18-09-1718

voornaam	achternaam	rang	uitreis	aankomst
Arent van	Hasselt	soldaat	05-05-1719	04-12-1719
Dirk van	Asselt	jongen	05-05-1719	04-12-1719
Cornelis Lubbertsz	Dump	soldaat	27-12-1719	13-10-1720
Everts Jansz de	Ruijder	adelborst	27-12-1719	13-10-1720
Willem	Geurtz	soldaat	08-03-1720	19-09-1720
Johannes	Carollinus	korporaal	08-03-1720	19-09-1720
Johannes Daniel	Bisschop	korporaal	14-05-1721	25-01-1722
Willem	Willemsz	soldaat	29-04-1722	24-01-1723
Caspar	Mulitjen	matroos	16-09-1724	02-06-1725
Warnar	Jansz	schiemann	16-09-1724	02-06-1725
Hendrik	Tak	provoost	18-05-1725	24-01-1726
Jan Oortwijn	Sandbergen	adelborst	22-04-1726	25-10-1726
Warnar	Jansz	matroos	02-01-1728	17-12-1728
Jacobus	Schoolman	soldaat	10-05-1728	16-02-1729
Jan	Hesselse	matroos	04-12-1729	16-07-1730
Warnar	Jansz	bootsman	02-05-1730	12-03-1730
Steeven	Gerritsz	matroos	29-04-1733	24-01-1734
Johannes	Mulder	korporaal	25-02-1735	24-09-1735
Herman Jacob	Rampe	soldaat	18-05-1740	27-05-1741
Nicolaas van	Beekhuijsen	matroos	08-01-1749	14-11-1749
Meijnt	Muller	hooploper	11-05-1751	02-07-1752
Hendrik	Ekelenburgh	matroos	09-12-1762	19-06-1763
Albert	Mengeler	2e chirurgijn	23-11-1764	17-07-1765
Willem	Hoefnagel	matroos	01-10-1768	14-06-1769
Christiaan van	Juexson	6e timmerman	01-10-1768	14-06-1769
Jacob	Claver	matroos	17-01-1772	18-08-1772
Jacob	Claver	matroos	19-05-1772	25-01-1773
Willem	Harderwijk	soldaat	10-06-1773	04-01-1774
Hendrik	Laman	soldaat	19-12-1780	20-07-1781
Gerrits	Evertsen	matroos	05-04-1716	26-10-1716

Samenstelling bestuur, werkgroepen en meewerkende leden

Bestuur:		postcode	telf.	functie
N.C.R. de Jong	Beethovendreef 13	3845 AR	42 13 42	voorzitter
vacant				secretaris
K.Chr. Uittien	J.P. Heyelaan 58	3842 CL	41 44 31	penningm.
R. van der Schaaff	Laan der Ver.Naties 9	3844 AD	41 36 13	excursies
J. de Groot	Stationslaan 129	3841 CZ	42 82 72	excursies
C.S.E. Muiser	Rietgorsmeen 53	3844 ZL	42 81 37	P.R.
Redactie:				
R.K.S. Beute	Smeepoortenbrink 17	3841 EZ	41 62 63	hfd.red.
G. Verwijs-ten Hove	Friesegracht 13	3841 GM	42 06 93	lid
K.Chr. Uittien	J.P. Heyelaan 58	3842 CL	41 44 31	lid
A.J.F. Numan	Venkel 24, Dronten		0321-338212	spec.ed.
Bibliotheek				
G. Berends	Rederijkerstraat 8	3842 JT	41 34 98	
Ledenadministratie				
K.Chr. Uittien	J.P. Heyelaan 58	3842 CL	41 44 31	
Werkgroep archeologie:				
N.C.R. de Jong	Beethovendreef 13	3845 AR	42 13 42	voorzitter
W.D. Grimm	Bunschotermeen 33	3844 HE	41 86 61	lid
namens de Archeologische Werkgroep Nederland:				
H.W. Stuurman	Rietgorsmeen 74	3844 ZV	43 48 78	lid
Werkgroep genealogie:				
J. Duinkerken	De Veste 16-12, Lelystad		0320-215501	adviseur
G. Verwijs-ten Hove	Friesegracht 13	3841 GM	42 06 93	lid
R. van Sonnen-Kost	Middenlaan 9	3843 BA	41 59 48	lid
A. Jansen	Nassaulaan 5, Ermelo	3851 XZ	55 16 03	lid
J.J. Pettinga	Emdenmeen 14	3844 EC	41 64 16	lid
Fam. Uittien	J.P. Heyelaan 58	3842 CL	41 44 31	lid
Werkgroep Kroniek van Harderwijk:				
J.J.H. Kooiman	Smeepoortstraat 20	3841 EJ	41 96 38	voorz.
G. Verwijs-ten Hove	Friesegracht 13	3841 GM	42 06 93	lid
Werkgroep Open Monumentendag				
N.C.R. de Jong	Beethovendreef 13	3845 AR	42 13 42	voorzitter
mevr. R. Poolen-Brouwer	Kruisweg 4	3849 WA	41 73 24	lid
R. van der Schaaff	Laan der Ver.Naties 9	3844 AD	41 36 13	lid
K.Chr. Uittien	J.P. Heyelaan 58	3842 CL	41 44 31	lid
Namens het Stads Gilde:	Mevr. A. Philipsen			

Werkgroep Excursies

J.C. de Groot	Stationslaan 165	3844 GD	42 82 72	voorzitter
R. van der Schaaff	Laan der Ver.Naties 9	3844 AD	41 36 13	lid
A.J.F. Numan	Venkel 24, Dronten		0321-338212	lid

Werkgroep Geveldocumentatie

R.K.S. Beute	Smeepoortenbrink 17	3841 EZ	41 62 63	
--------------	---------------------	---------	----------	--

Werkgroep Website

K.Chr. Uittien	J.P.Heyelaan 58	3842 CL	41 44 31	
----------------	-----------------	---------	----------	--

Werkgroep Redactiecommissie "Harderwijkreeks"

J.J.H. Kooiman	Smeepoortstraat 20	3841 EJ	41 96 38	
J.P.H. van Valderen	Munsplein 21	3841 EE	43 07 44	

Werkgroep Verspreiding Vittepraetje

hoofddistributeur	G. Berends	Rederijkerstraat 8	41 34 98	
-------------------	------------	--------------------	----------	--

verspreiders

wijk	naam	adres	telefoon
1 = Stadsweide	B. Karssen	Gruttomeen 39	42 10 73
2 = Slingerbos	mevr. C.Deitmers	Churchillaan 47	41 51 55
3 = Wittenh./Veldkamp	mevr. de Vries	Rooseveltlaan 24	
4 = De Stad	J.J.H. Kooiman	Smeepoortstraat 20	41 96 38
5 = Stadsdennen	H. Schaaf	Guido Gezellelaan 4	41 43 38
6 = Stationslaan	R. v..d.Schaaff	Laan der VN 9	41 36 13
7 = Zeebuurt	L. Postma	Hendric Stevinstraat 8	41 51 78
8 = Hierden	mevr. Messerschmidt	Zuiderzeestraatweg 61	45 21 83
9 = Ermelo	T. Goossens	De Acht Schepel 18	55 42 76
10 = Frankrijk	B.A.M.M.v.d. Voordt	Kuulekamp 6	41 96 15
11 = Drielanden	N.C.R. de Jong	Beethovendreef 13	42 13 42
12 = Ceintuurbaan	Fam. A. Kuper	Korhoenlaan 1-17	43 23 42
14 = Vissersbuurt	Mevr. E. Beute-Oskam	Smeepoortenbrink 17	41 62 63
15 = Friesegracht	M. van Broekhoven	Friesegracht 7	41 51 73

reserve-verspreiders Harderwijk

J.C. Bood	Bachdreef 239	43 36 92
A. den Oudsten	Burg. Numanlaan 24	42 06 45
H. Skora	Churchill-laan 2	41 53 97
Fam. Uittien	J.P. Heyelaan 59	41 44 31
Mevr. J. Spaan-Foppen	Da Costastraat 11	41 55 64

reserve-verspreiders Hierden

B. Rugers	Duinlaan 7.o. 19	45 20 61
Mevr. de Gans	Beekweg 8	45 21 06
L.W. Warmenhoven	Oostermheenweg 16	45 19 05